

De stichting van de Hervormde School

Tijdens een vergadering van kerkvoogden en notabelen op 27 december 1869 wordt ter discussie gesteld of de burgerlijke gemeente rechtmatig in het bezit is gekomen van de school.

Aangezien men zeer sterke aanwijzingen heeft, dat dit niet het geval kan zijn, daar de school op het "erf der kerk" staat, wordt besloten om per brief een verzoek in te dienen een kopie te ontvangen van de overdracht of verkoop van de school.

Eind maart 1870 besluit men voor de tweede keer een brief te sturen, omdat er nog steeds geen antwoord is ontvangen.

Er wordt nogmaals benadrukt dat de school op "het erf der kerk" staat. Men is van mening dat alles wat daarop is gebouwd eveneens eigendom is van de kerk.

Het verzoek is dan ook om vrijwillig afstand te doen van de school.

Het antwoord van de burgemeester is kort en bondig: Het perceel is eigendom van de burgerlijke gemeente. Na stemming van de raad heeft men besloten met 8 tegen 2 stemmen de school niet af te staan aan de Kerkelijke Gemeente te Onstwedde.

De kerkvoogden en notabelen laten het er niet bij zitten. Er wordt besloten te gaan procederen, ten einde de school op te eisen.

Als koster (en onderwijzer) A. Ufkes te kennen geeft dat hij per 1 oktober 1870 wil vertrekken naar Oude Pekela, waar hij een benoeming als hoofdonderwijzer en koster heeft aanvaard, besluiten de kerkvoogden en notabelen daarop uit te zien naar een vervanger, die tevens als hoofdonderwijzer kan functioneren. Dit alles met het oog op de aanstaande oprichting van een Kerkelijke school, die onder toezicht komt te staan van de Hervormde Kerk.

Deze stichting is mogelijk door art. 194 in de Grondwet van 1848, waarin het gaat over de vrijheid van het geven van onderwijs (mr J.R. Thorbecke). Met name de zinsnede: "Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht der overheid en de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers" is van belang.

Men wil haast maken met de stichting van de school. Zonodig zal men zelf een school bouwen.

In september 1870 wordt een oproep gedaan door de kerkvoogden aan de collectoren (waarschijnlijk stemgerechtigden) en meerdere ingezetenen om op 5 september in het kerkgebouw te verschijnen.

Hier wordt met algemene stemmen besloten om een Kerkelijke School op te richten.

Elke aanwezige zet z'n handtekening onder de akte waarin het besluit is vermeld.

Bovendien besluit men om zo snel mogelijk een hoofdonderwijzer te benoemen.

Er wordt een advertentie geplaatst in enkele dagbladen.

Inmiddels heeft de gemeenteraad niet stil gezeten.

A. Ufkes.

Vergadering van Kerkenrijden en notabelen op het den
5 September ten huize van de Eeren Strating des
nadenmiddags 3 uren.

Afwezig - E. Kruijer en K. Helgenga

1. Volgens gedane oproeping door Kerkenrijden, aan
de sollicitanten en meerdere ingekomen tenen om te wettigen
in het Kerkegebouw, is met algemene stemmen
besloten om sine Kerkeijke school op te richten,
in alre een Koster, en tevens Hoofdonderwijzer
te benoemen, waaraan dadelyk een contract is
opgemaakt, en door alle aanwezigen goetkend

2. Zoo is in de vergadering van Kerkenrijden en
notabelen besloten dadelyk sine oproeping
van een sollicitanten te doen, by oproeping
van Anonius in Dagbladen.

3. Syn twee afgevaardigden benoemd, om onder
zich te doen naar Tawort, van een aldaar
zijnde Onderwijzer, in een statische aldaar
van goddine verlesing van het verhandelde in
de vergadering van den 5 Sept. l. goetgekend.
In door het folloye goetkend. Den 16 Sept 1870.

De Kerkenrijden

J. H. Hibben
J. H. Kruijer
J. H. Helgenga

Notabelen:

A. E. van der
B. J. Wilgen
L. H. Hegehel
A. K. van der
J. Meis
J. H. Kruijer
E. H. Kruijer
J. A. Volders

Uit een brief van de gemeenteraad d.d. 15 september 1870, gericht aan "den Heer Schoolopziener in het 7 de district der provincie Groningen" blijkt dat genoemde raad deze ontwikkeling nauwlettend gadeslaat.

Nu de heer Ufkes vertrekt moeten zij een nieuwe hoofdonderwijzer benoemen. (Immers, de heer Ufkes staat in dienst van de overheid; de school is een openbare school)

Volgens het raadsbesluit van 14 sept. 1870 zal in de oproep om te solliciteren naar de functie van hoofdonderwijzer moeten worden vermeld dat de jaarwedde f 525,- is met daar bovenop f 75,- voor vrije woning. Dit laatste bedrag werd tot dusver betaald door de kerkvoogdij, omdat de hoofdonderwijzer Ufkes tevens koster, voorzanger en voorlezer was in de Herv. Kerk.

Bovendien heeft de dreiging van een proces de gemeenteraad aangespoord om de zaak, betreffende de school en de grond waarop die staat, nog eens goed te onderzoeken.

Al snel moet men concluderen dat het inderdaad juist is dat de grond eigendom is van de Herv. Kerk.

Hierop wordt er op uitnodiging van de burgemeester een vergadering belegd met enkele afgevaardigde kerkvoogden.

Voorgesteld wordt om de school voor f 3000,- over te nemen. De school is nl. in 1854 herbouwd op kosten van de gemeente. Ook heeft de gemeente steeds het onderhoud betaald. Bovendien wordt de behuizing van G.R.Huizing op afbraak te koop aangeboden voor f 500,- (later is dit f 1000,- blijkens de akte), ten einde een onderwijzerswoning te bouwen. Beide partijen zullen hun achterban informeren over het voorgestelde.

In een brief, d.d. 22 september 1870, gericht aan de Heren Gedeputeerde Staten der provincie Groningen, verzoeken burgemeester en wethouders van de gemeente Onstwedde

tot machtiging om het schoolgebouw met erf te verkopen aan de kerkvoogden van de Hervormde Kerk te Onstwedde.

Er wordt bijzondere aandacht gevraagd voor het feit dat de school blijkens het kadaster op grond staat van de Herv. Gemeente.

Burgemeester en wethouders menen dan ook dat hun niets anders te doen staat dan de school te verkopen op, voor de burgerlijke gemeente, aannemelijke voorwaarden.

Men vraagt om de brief met spoed te beantwoorden.

De notabelen op hun beurt machtigen de kerkvoogden om een akte te laten opmaken met het gemeentebestuur over de aankoop van de school. De overdracht zal, na betaling, plaats vinden per 1 mei 1871.

Nu de koop van de school is geregeld met de gemeente, besluit men om een aparte schoolcommissie te benoemen.

De leden hiervan worden gevormd door de predikant (ds. Gravemeijer), twee kerkvoogden (J.H.Hids en B.J.Wilzing) en twee notabelen (G.H.Migchels en H.H.Moorlag)

De eerste hoofdonderwijzer

De heren H. Moorlag en B.J.Wilzing hebben naar aanleiding van de oproep voor een hoofdonderwijzer voor de kerkgemeentelijke school te Onstwedde een onderzoek ingesteld in Sauwerd naar een "aldaar zijnde onderwijzer".

Ze doen hiervan verslag in de gezamenlijke vergadering van kerkvoogden en notabelen.

Daarop wordt besloten om in totaal 3 onderwijzers uit te nodigen om kennis te komen maken en om "velerlei zaken" te bespreken.

Iedere sollicitant neemt afzonderlijk een kerkdienst waar.

N° 471.
hoofd te
Onstwedde.

15 Septr 1870
Zoos als W. W. L. G. bekend

zal zijn worden door de kerkvoogden der z. bevoormde gemeente te Onstwedde voorbereidende maatregelen genomen tot het oprigten eener bijzondere school aldaar. Gene oproeping van sollicitanten de heer hanner kerk van harte toegedaan, is geschied, en een gedeelte van het kerkgebouw wordt tot school ingericht. Het spreekt dus wel van zelf, dat van eene vereeniging der kerkelijke betrekkingen met die van hoofdonderwijzen aan onse school voor het vervolg geen sprake kan zijn.

Dientengevolge is de vergoeding voor gemis van vijf woning in de raadsvergadering van gisteren bepaald op f. 75 = " ; - de jaarwedde is en blijft f. 525 = ". Ingevolge het bestaande voorschrift doen wij bij deze hiervan mededeeling aan W. W. L. G., alsozinde deze de voorwaarden, waarop de nieuw aan te stellen hoofdonderwijzer zal worden beroepen.

Zoo spoedig mogelijk zal alsnu worden overgegaan tot eene oproeping van sollicitanten.

Het getal kinderen op onse school zal door de oprigting

der bijzonder school zoodanig inkrampen, dat het aanstellen van een' nieuwen hoofdonderwijzer, ten minste in eersten tijd, niet noodig is, zoodat thans ook in 't geheel geens' redden bestaat Booschen te ontolagen.

Aan
den z. heer Schoolopziener in het
1° district der provincie Groninger.

De Burgemeester
(get) Beynders
De Wethouder
(get) J. Bakker D. l.

Daar sommige stemgerechtigden van mening zijn dat er nog een vierde kandidaat moet komen, wordt besloten om daarna een nominatie te maken waaruit men de hoofdonderwijzer moet kiezen en benoemen.

Opnieuw gaan bovengenoemde afgevaardigden op reis en wel naar Zuilichem (Gelderland) om de heer R. Smits jr. te bezoeken in zijn school, waar hij werkzaam is als hoofdonderwijzer.

In de vergadering van 23 januari 1871 wordt hij bij wettige stemming benoemd tot hoofdonderwijzer van de Kerkgemeentelijke school, tevens tot kostver, voorlezer en voorzanger. Zijn traktement bedraagt f 700,- per jaar.

Bovendien worden zijn "transport- en overtochtkosten" van Bommel (Zuilichem) naar Winschoten vergoed door de kerkvoogdij.

Betaling van de school

De school moet worden betaald en daarom lenen de kerkvoogden f 4000,- tegen een rente van 4,5% van O. Maarsingh, waarna de overdracht kan plaats vinden.

Het gemeentebestuur heeft nog geen nieuw onderkomen voor de openbare school. Ze vragen de kerkelijke gemeente dan ook om toestemming het schoolgebouw ook nog na 1 mei te mogen gebruiken totdat er een geschikte lokatie is gevonden.

Dit verzoek wordt niet ingewilligd. Per 1 mei 1871 beschikt de kerkelijke gemeente over een school, die onder haar toezicht staat.

De gemeente heeft inmiddels een stuk grond gekocht en daarop later een school gebouwd. Deze school (de openbare) heeft bestaan tot 1932, daarna zijn enkele lokalen tijdelijk gebruikt door de andere scholen in het dorp.

Na de oorlog werd het gebouw ook gebruikt als badhuis en turnzaal totdat de gemeente het gebouw verkocht aan Univé.

Deze verzekeringsmaatschappij heeft er een kantoor van gemaakt en ook zodanig laten verbouwen. De verplichting hierbij was wel, dat de buitenmuren in de oorspronkelijke staat bewaard moesten worden.

De schulden die men heeft gemaakt wil men in 1872 aflossen. De kerkvoogden stellen daarom voor om een vrijwillige lening ad. f 3000,- te vragen aan de goeude ingezetenen naar een rente van 2%.

Er worden aandelen uitgegeven van f 100,-.

Blijkbaar nam niet iedereen genoeg met 2%. Zo gebeurde het dat er 23 aandelen werden uitgegeven tegen een rente van 2% en 16 aandelen tegen een rente van 2,5%.

De aflossingen gebeurden door de kerkvoogden en wel bij loting. De uiterlijke looptijd bedroeg 8 jaar.

De rente werd steeds op 1 mei uitbetaald.

Schoolgeld

Een school kost geld; er moeten dus inkomsten worden verschaft.

Het bestuur besluit daarom tot het heffen van schoolgeld, daar er geen inkomsten uit subsidies zijn.

Voor kinderen van goeude ouders wordt de volgende bijdrage verlangd:

1. Voor het eerste kind f 5,- per jaar

2. Voor het tweede kind f 4,- per jaar

3. Voor het derde kind f 3,- per jaar

Mindere klassen betalen naar evenredigheid en vermogen van de ouders, "zulks naar het oordeel van de administrateur-kerkvoogd". Helaas bleek al spoedig dat het innen van schoolgeld niet zo eenvoudig was.

Reeds in 1875 waren er ouders die hun kinderen wel naar school stuurden, maar "vergeetachtig" waren met betalen.

Ondanks een brief aan niet betalende ouders, waarin staat vermeld dat hun kind(eren) niet meer naar school kan (kunnen) als er niet wordt betaald,

Proces Verbaal.

Stemging tijden den Hoerwoudse Gemeente Oudsteede hebben vergaderd zynende in de kerk van genoemde woonne byeenzitting door de kerkvoogden, om eenen Hoofdonderwijzer voor de Kinderen van de school, tevens koster, voorlezer en voordrager te verkiezen, hebben by wettige stemming tot die vereenigde benoeming benoemen by deken R. Spruit jr. thans hoofdonderwijzer te Zuidlithoum jor. v. Gelderland, in wel onder voorregten en verplichtingen als in de instructien is omschreven.

Doorgedaan in onze Vergadering te Oudsteede den 23 Januarij 1871.

Voor Leijer (compromis)

Was goet te hand

J. H. Willemsen }
 J. H. Kieboer } kerkvoogden.
 J. H. Huis

J. H. Graaframerijer Predikant

G. H. Megehals Oudkerk

J. H. Moorlag - D

J. H. Huis - Diaken

J. A. Wilders - D

J. H. Willemsen - D

J. H. Megehals

P. H. Boegeling

J. H. W. Schaap

L. G. Bruggers

C. A. Maarsling een voor de Wid. A. H. Maarling jr.

J. D. Arentsen een voor de Wid. A. H. Brouwer

J. A. Maarsling een voor de Wid. Maarsling jr.

G. H. Brunning een voor de Wid. Brunning

J. H. W. Schaap

J. H. Huis, borg
 J. H. Bespenbosch
 J. H. Wilders

Benoeming van de eerste hoofdonderwijzer.

verandert de situatie niet. Ook een bezoek aan huis mag niet baten. Tenslotte neemt men in overweging om gerechtelijke stappen te ondernemen, ten einde een voorbeeld te stellen en om een nog grotere wanorde te voorkomen. Het probleem was echter, dat bij de wet van 1858 was geregeld, dat het heffen van schoolgeld facultatief was en dus niet wettelijk verplicht. Deze uitvoering van de wet werkte in het voordeel van de openbare - of staatscholen, omdat zij door de overheid werden betaald. De bijzondere of christelijke scholen daarentegen waren juist afhankelijk van deze schoolgelden om te kunnen bestaan. Het daadwerkelijk ondernemen van gerechtelijke stappen tegen niet betalende ouders zou op dat moment weinig uithalen. In 1883 besluit het bestuur dan ook om een nieuwe schoolgeldregeling op te stellen. Er wordt nu een verdeling gemaakt naar 5 klassen. Daarbij wordt uitgegaan van:

- eerste klasse : f 0,65 per maand
- tweede klasse : f 0,40 „ „
- derde klasse : f 0,30 „ „

vierde klasse : f 0,25 per maand
vijfde klasse : f 0,20 „ „

Bovendien wordt vastgelegd dat alle kinderen schoolgeld moeten betalen, met uitzondering van kinderen van het onderwijzend personeel.

Zijn ouders mindervermogend en kunnen zij het schoolgeld niet betalen, dan zullen ze zelf een verzoek tot vrijstelling van betaling moeten richten aan de diaconie. Doen ze dat niet (en betalen ze ook niet) dan dienen hun kinderen geweerd te worden uit de school.

Verder wordt in dit besluit nog geregeld, dat alle leerlingen die de avondschool bezoeken f 0,05 per week moeten betalen. De inning hiervan geschiedt iedere week door de onderwijzer.

In de gewijzigde wet op het lager onderwijs van 1889 werd het facultatieve element, met betrekking tot het heffen van schoolgeld, weer verwijderd en vervangen door een verplichting tot betalen van schoolgeld.

Hiermee was het probleem grotendeels opgelost, omdat men, wilde men niet betalen en z'n kinderen dan maar naar de openbare school stuurde, ook daar schoolgeld betalen moest.

Kerklaan plm. 1900.

